

Stadsilluminatie; goed belicht!

26 april 2012

Atelier LEK

LICHT > STEDELIJK · EXTERIEUR · INTERIEUR
ONTWERP EN ADVIES

"Stadsilluminatie; goed belicht" donderdag 26 april 2012, Arnhem (11:30 – 22:00 uur)

Bij IGOV-kenniscafés staat centraal het uitwisselen van kennis en ervaringen tussen gemeenten, provincies en marktpartijen. Onder leiding van de dagvoorzitter is er voldoende ruimte voor discussie en kennisuitwisseling tussen de sprekers en de overige deelnemers in de zaal.

Dit kenniscafé wordt in samenwerking met de commissie Licht en Architectuur van de Nederlandse Stichting Voor Verlichtingskunde (NSVV) georganiseerd. Deze commissie heeft als doelstelling het vergroten van de kennis over licht en verlichten bij en in architectuur en openbare ruimte.

Wat is Stadsilluminatie?

Een stad wordt aantrekkelijker door afgewogen gebruik van licht. Integratie van de noodzakelijke openbare verlichting en de schilderachtige decoratieve verlichting is hiervoor een eerste vereiste. Stadsilluminatie en openbare verlichting zijn twee componenten van een groot lumineus plan: Een aantrekkelijke, leefbare en veilige stad, waar de bezoeker ook in de donkere uren graag verblijft.

Doel van dit Kenniscafé:

visies, lichtplannen, creatieve ontwerpen, lichtkunst en technische mogelijkheden worden in dit kenniscafé toegankelijk en direct toepasbaar gemaakt.

Algemeen doel van ieder kenniscafé: kennis delen, voorbeelden zien, partijen bij elkaar brengen, netwerken,

Doelgroep:

de architect, stedenbouwkundige, lichtontwerper, adviseur en gemeentelijk beleidsmaker en beheerder. Maar ook voor ondernemersverenigingen en gemeentelijke afdelingen die verantwoordelijk zijn voor stads promotie en economie is deze bijeenkomst interessant.

Onderwerpen:

projectvoorbeelden/ lichtvisies van diverse steden / economie en citymarketing/ sfeer / veiligheid/ afstemming op openbare verlichting(OVL) / lichtontwerp stap voor stap/duurzaamheid/ beheer en onderhoud/ lichthinder/ aanbesteding/ sponsoring.

Sprekers:

komen uit het lichtontwerpvak maar ook uit de sectoren toerisme en economie, beheer openbare verlichting en stedenbouw en ruimtelijke ordening. Een goede mix tussen sprekers die bij gemeenten werken en sprekers uit de commerciële branche.

Programma

- 11:30 - 12:30 Inloop en bedrijvenmarkt met lunchbuffet
- 12:30 - 12:45 Welkom door de dagvoorzitter **Hans Akkerman**, voorzitter NSVV commissie Licht & Architectuur en senior adviseur Illuminatie bij de gemeente Amsterdam en **Arthur Klink**, voorzitter IGOV en senior adviseur bij de gemeente Utrecht
- 12:45 - 13:15 **Hans Akkerman** over een integrale kijk op het gebruik van verlichtingsvormen in Amsterdam en een voorproefje op 400 jaar grachtengordel in 2013
- 13:15 - 13:45 **Iris Dijkstra**, lichtontwerper Atelier LEK, geeft aan de hand van voorbeelden aan wat het nut is van een masterplan voor stedelijke verlichting
- 13:45 - 14:00 Paneldiscussie onder leiding van **Stefan Piek**, lichtadviseur WE-EF Nederland
- 14:00 - 14:30 Pauze en bedrijvenmarkt
- 14:30 - 15:00 **Ronald Trum**, directeur Toerisme-Utrecht, Stadsilluminatie en de toegevoegde waarde voor de toeristische aantrekkelijkheid van de stad
- 15:00 - 15:30 **Har Hollands**, internationaal lichtarchitect en curator van GLOW. Licht om te zien, gezien te worden en te beleven. "Licht; generator van veiligheid, vorm en sfeer".
- 15:30 - 16:00 **Norbert Wasserfurth**, internationaal lichtontwerper Studio DL/Ziut, "City Light - een alles omvattende beschouwing van de stad bij nacht als balans tussen illuminatie en straatverlichting". (Duitstalig)
- 16:00 - 16:15 Paneldiscussie onder leiding van **Stefan Piek**
- 16:15 - 16:45 Pauze en bedrijvenmarkt met snack en drankje

Locatie Kenniscafé

Villa Sonsbeek
Tellegenlaan 3
6814 BT Arnhem
Tel. (026) 446 52 00
www.villasonsbeek.nl

“Bovenop de Hartjesberg staat Villa Sonsbeek, in de volksmond ook “Witte Villa” of “Huis Sonsbeek” genoemd. In 1744 gebouwd en sinds 2000 een prachtige plek om u en de uwen heerlijk te laten verwennen. “

NETWERKEN...

KENNIS DELEN

Workshop stadsilluminatie: spelen met licht!

16:45 - 17:15

Iris Dijkstra (Atelier LEK) licht toe hoe de workshop zal gaan verlopen en wat men van het eindresultaat kan verwachten

17:15 - 19:00

Workshop deel 1. Rienk Visser, lichtontwerper en -adviseur/Philip Vanderheijden, ihB lichtadvies/ Aram Hartsuijker, lichtadviseur bij Ziut/Iris Dijkstra/Charl Smit, atelier LEK
In groepen een opdracht uitwerken voor de illuminatie van Villa Sonsbeek en omgeving

19:00 - 20:30

Presentaties van de ontwerpen en Diner

Beoordelingspanel: Lia Veldhoen, interieur architect bij architectenbureau Veldhoen-Plugge, Hans Akkerman, Har Hollands en Geertje Hazenberg, NSVV.
Zij geven suggesties mee aan de ontwerpgroepen

20:30 - 21:30

Workshop deel 2. De ontwerpen worden gezamenlijk uitgevoerd in en rond de Villa en het park. Aanleg voedingen en voorbereidende werkzaamheden worden uitgevoerd door Ziut

21:30 – 22:00

Wandeling langs de ontwerpen en beoordeling door het panel

WORKSHOP

1. Verken de locatie met je groep
.....
2. Ontwerp samen een lichtplan voor je locatie, op basis van de handvaten in geleverde stukken en eigen indruk van de locatie
.....
3. Maak een (tekening van een) proefopstelling van je plan met de armaturen op locatie
.....
4. Bereid een mondelinge presentatie voor van het concept aan de andere groepen tijdens een rondgang langs alle locaties
.....
5. Maak een goede foto van je eigen proefopstelling en gebruik deze voor een eindverslag waarin het beeld wordt toegelicht met de concept-uitleg

AANPAK

Doel van de verlichting:

- Waarom verlichten?
- Waarom niet?
- Wanneer wel / niet?

Analyse situatie:

- Locatie in zijn omgeving
- Routes en zichtlijnen
- Gebruik en gebruiker
- Stijl en achtergrond architectuur
- Praktische mogelijkheden en onmogelijkheden

Vertaling naar lichtontwerp:

- Gewenste stijl en sfeer: evt meerdere opties om te testen
- Locatie en type armaturen

Palatijn

CHARL SMIT

Entree-zijde villa zonsbeek

ARAM HARTSUIJKER

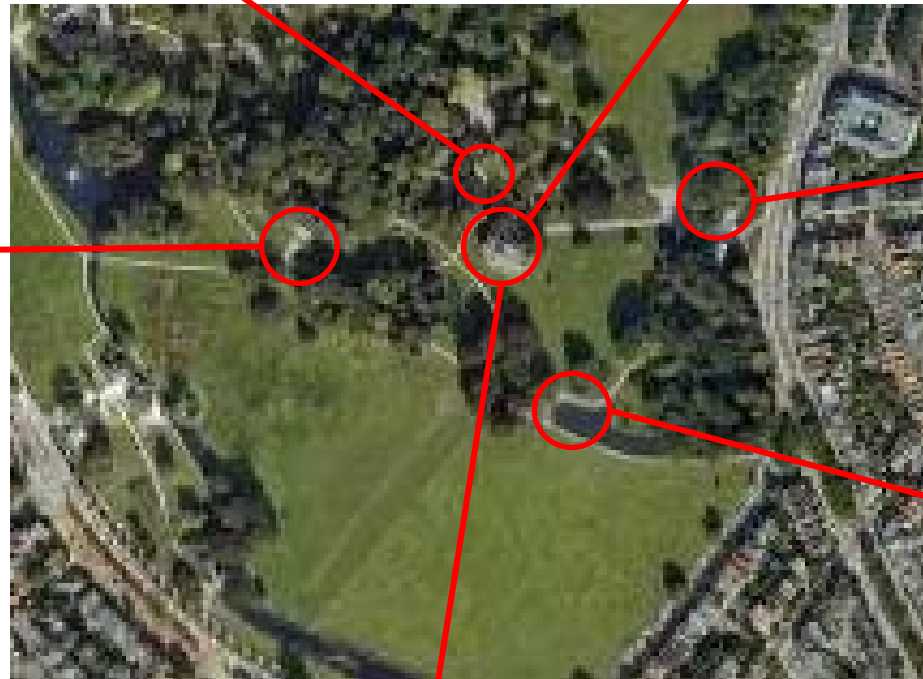
Entree gebouwen

PHILIP VANDERHEIJDEN

Arnhems meisje

Beeld van Lorentz

RIENK VISSER

Centrum zijde Villa Sonsbeek

IRIS DIJKSTRA

Opgave

1. **HOE** is de situering? aanrijroutes, zichtlijnen, omgeving
2. Op **WELKE MOMENTEN** tijdens een aanrijroute wil je **WAT** zien? Detailniveau
3. **WAT** is de stijl van het gebouw? Modern, uitnodigend, etc.
4. Wat is de sfeer en functie van de omgeving?

Vertaling naar ontwerp:

- Wat is de sfeer die je wilt bereiken?
- Hoe vertaal je dit naar een lichtplan?

Benodigheden:

- a. Plattegrond van de villa: van de verschillende verdiepingen
- b. Plattegrond van de villa in de omgeving

Groepsleden

K. Roelofsen, K. v.d. Lagemaat, R. Trieling, J. Nuesing, R. Willigers, G. de Boer, R. Crop, J. van der Vlies, A. Nell, F. Wittenberg

Groepsproces:

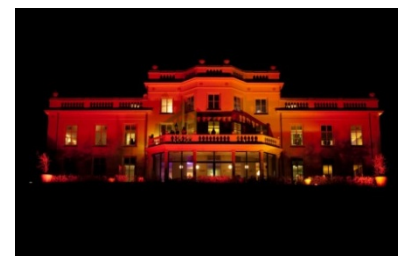
Eerst gaan we in de regen kijken bij de zichtzijde van de villa: wat zijn de zichtlijnen van de villa, en hoe ervaar je haar dan? De discussie over de bredere rol van het park en de villa is even lastig; waar begin je? Hoe benader je het park? Als bewoner, of als bezoekers? Winter, zomer? Na een twijfelende start komen de ideeën los.

Huidige verlichting

400W natriumlampen.

De villa is zichtbaar vanuit verschillende routes, en de oranje verlichting geeft een bescheiden contrast met de omgeving, wat goed past bij het donkere park.

Stijl en sfeer

MUSEAAL

MONUMENTAAL

GRAFISCH

HIGHLIGHT

ENTERTAINMENT

KLASSIEK

Extra functionaliteit?

Het toevoegen van een laag/thema, bijvoorbeeld kleur op de façade, dynamiek, projecties. Belangrijk is om de keuze voor extra kleur en dynamiek te onderbouwen

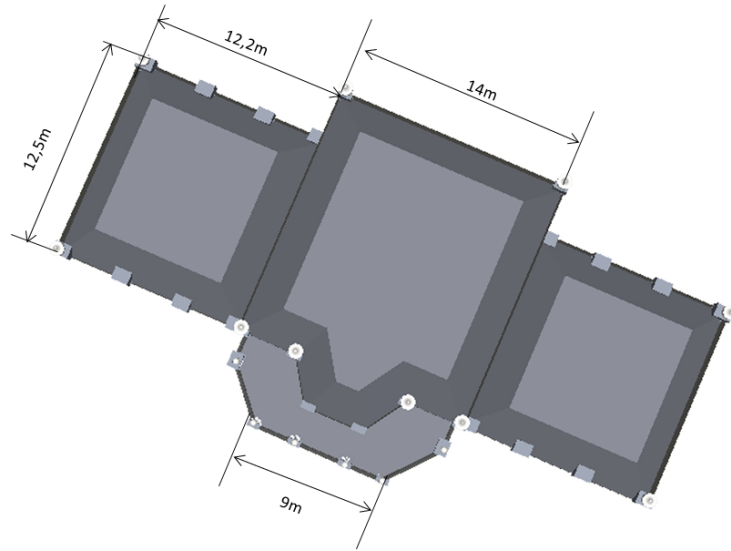
Kleur en projectie, eventueel dynamisch

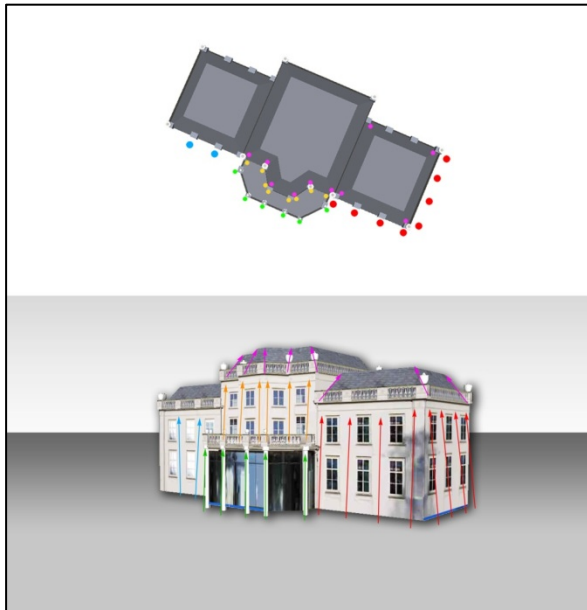
Exterieur: contrast en diepte

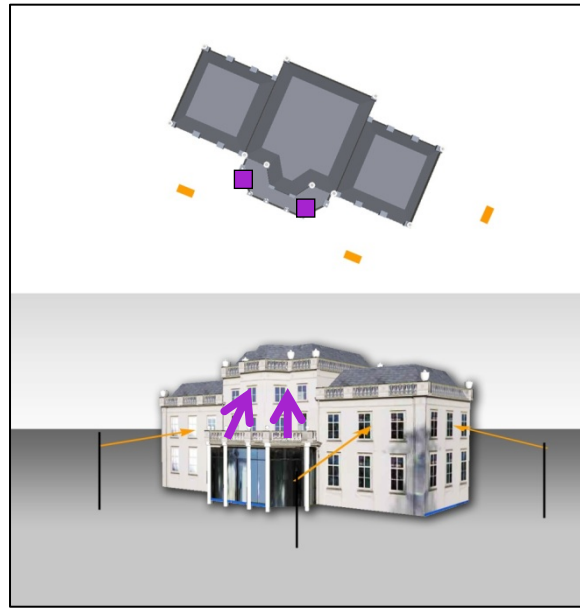
Analyse Villa Sonsbeek

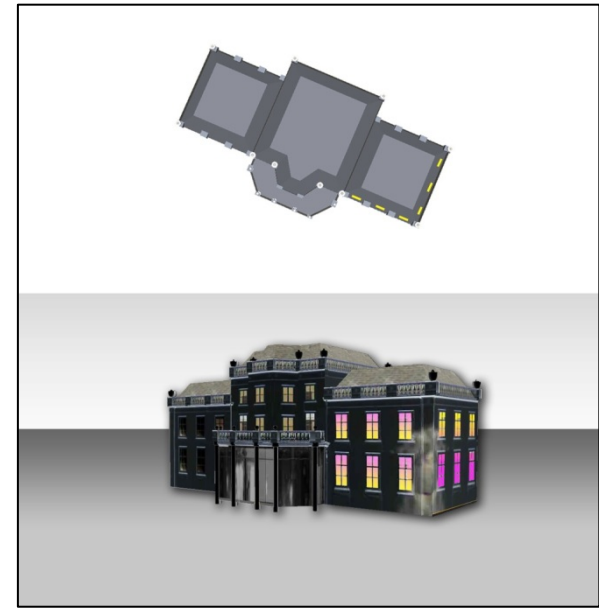
Exterieur: eerste ideeën

Uitlichten van details van dichtbij

Uitlichten van volume icm projecties

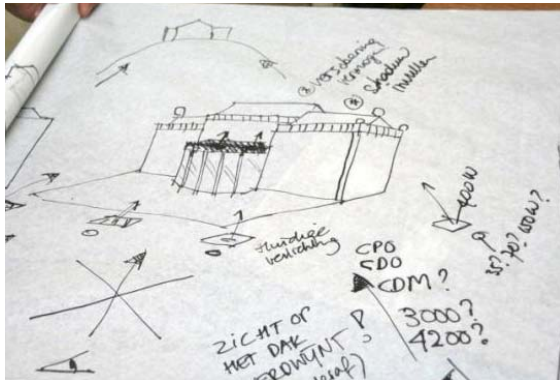
Gloeiend van binnenuit

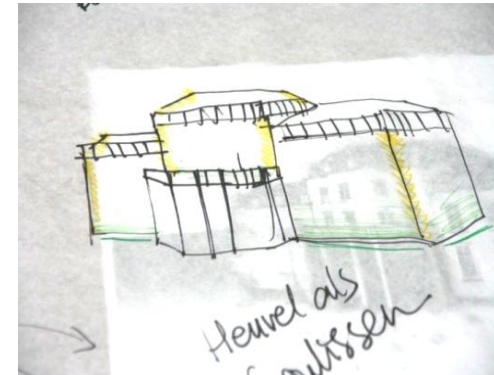
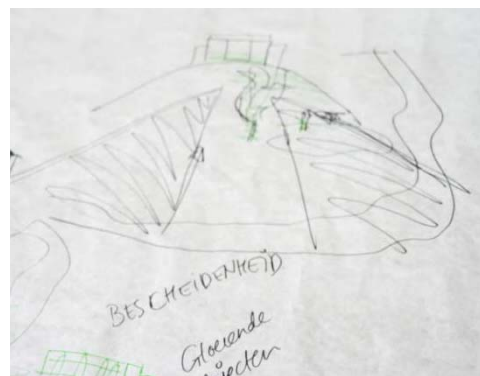
Ambitie en vertaling naar licht-ontwerp

Concept: Park als decor, met gloeiende objecten die gegrond zijn. Het hoogtepunt wordt gevormd door de 'tempel op de heuvel': Villa Sonsbeek.

1. De huidige installatie verduurzamen en vanaf het terras de slagschaduw invullen. (warm wit licht)

2. Verlichting dicht bij de gevel met een groenig accent, verlopend naar boven: de villa lijkt te zijn aangelicht door gloeiend gras

Ontwerpogave

1. HOE is de situering? aanrijroutes, zichtlijnen, omgeving
2. Op WELKE MOMENTEN tijdens een aanrijroute wil je WAT zien? Detailniveau
3. Wat is de stijl van het gebouw? Modern, Klassiek, open, gesloten,
4. Hoe is het georiënteerd? Wat is voor / achter?
5. Hoe werkt het samen met de directe omgeving? Symmetrie in de omgeving? Wat doe wel mee, wat niet?

Vertaling naar ontwerp:

- Wat is de sfeer die je wilt bereiken? Ingetogen – uitbundig?
- Event vs normaal?
- Hoe vind ik de ingang?
- Relatie met verlichting van andere onderdelen entree?

Benodigde materiaal en informatie:

- a. Plattegrond van de villa: van de verschillende verdiepingen
- b. Plattegrond van de villa in de omgeving: vogelvlucht entreezijde

Groepsleden

M. Sommeijer, R. Konijnenburg, N. van Dolderen, A. van den Berg, G. van Meijgaarden, B. Festen, H. van Acht, M. Springer, P. Verhoeckx, F.Ypma, W. Kreike, P. Hulst

Groepsproces:

Is iedere opgave een gegeven? De opdrachtgever; het instituut voor Bliksemonderzoek, leek te weten wat ze willen, de groep was er niet geheel van overtuigd... maar gezamenlijk zijn ze toch tot een bijzonder ontwerp gekomen.

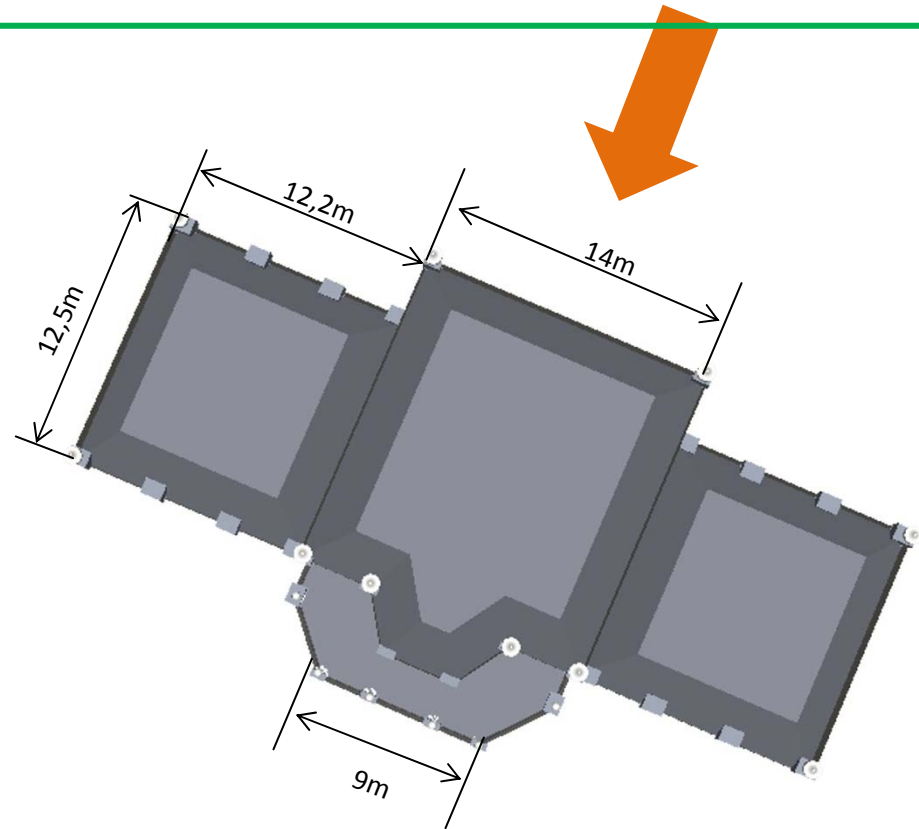

Analyse locatie

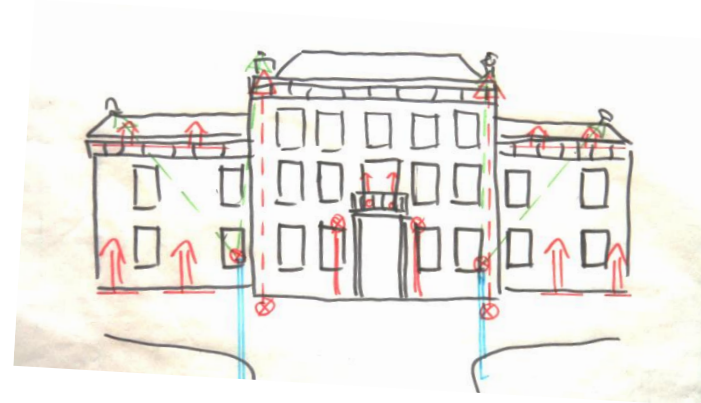
Huidige verlichting: 400W natriumlampen.

De villa is zichtbaar vanuit verschillende routes. Het gebouw wordt meestal frontaal benaderd. De oranje verlichting geeft een bescheiden contrast met de omgeving.

Ambitie en vertaling naar lichtconcept

De opdrachtgever is het instituut voor bliksemonderzoek. In het centrale deel werken mensen, in de rechter zijgebouwen wordt uiterst gevaarlijk praktisch onderzoek verricht aan zeer hoge spanningen en in het linker zijgebouw worden de hoge spanningen opgewekt. Ergens loopt dus een hoge energiestroom door het hoofdgebouw van links naar rechts. Gekozen is voor blauw licht om de energie mee te verbeelden.

Ambitie en vertaling naar lichtconcept

- De menselijke aanwezigheid in het centrale deel wordt aangegeven door middel van grondpots op de hoeken van het centrale deel met warmer wit licht en een accentverlichting op het balkon boven de ingang.
- De architectuur en details van het gebouw lenen zich goed voor een "kroon": dit wordt bereikt door de vier "vazen" op de hoekpunten van het dak te voorzien van een accentverlichting, en door de balustrade op het dak vanuit de goot te verlichten met een LED-lijn.

Groep3A+B: Entree: huisjes, beeld, park Philip Vanderheijden – IbH Lichtadvies

Groep 3A

Ontwerpopgave

1. HOE is de situering? aanrijroutes, zichtlijnen, omgeving
2. Op WELKE MOMENTEN tijdens een aanrijroute zie je WAT?
3. Bewoond? Overlast?

Vertaling naar ontwerp:

1. Voorplein in relatie tot oprit? Diepte?
2. Verschil: hek open – hek dicht?
3. Keuze WAT aan te lichten: gebouw – kolommen hek – beeld in plantsoen – groen - oprit? Alles: geen hiërarchie!

Benodigde materiaal en informatie

- a. Plattegrond van de villa: van de verschillende verdiepingen
- b. Plattegrond van de villa in de omgeving

Groep 3B: Arnhems meisje aan de waterkant + witte figuur o/h gras

Ontwerpopgave

1. Wat symboliseert het kunstwerk?
2. Waarom staat het op die locatie?
3. Wat voor gevoel geeft het de toeschouwer?

Vertaling naar ontwerp:

1. Essentie van het kunstwerk vertalen naar lichtbeeld
2. Keuze: dagbeeld transformeren, of separaat avondbeeld creëren
3. Omgevingselementen: water, stad vs groen,

Benodigde materiaal en info:

- a. Achtergrond beeldentuin & Arnhems meisje
- b. Achtergrond park: veel verschillende bomen, beeldenpark, exposities
- c. Plattegrond, foto's en lijntekeningen voor intekenen van concept en armatuurposities

Groepsleden:

F. Breekveldt, J. Soares, A. Bovendeert, H. Koppert,
J. Jonker, C. de Hooge, G. Breeman, M.S. van Ruler,
M.Hermanus, M. Bakker

Groepsproces:

Met een aantal technici aan tafel gaat het gesprek al snel richting de technische oplossing. Maar dit is ook belangrijk wanneer je in korte tijd 2 locaties moet behandelen.

Ambitie en vertaling naar lichtconcept

Bij het Arnhems meisje is de zoektocht naar een balans tussen wenselijke verlichting en realiseerbare ideeën.

Het Arnhems meisje blijft donker in het avondbeeld; geen enkel lichtconcept kan de visie van de groep vertolken.

Bij de entreegebouwen is gezocht naar een concept om de ronde vorm en de diepte in de gevel te accentueren.

Het entreegebouw wordt met smalle bundels op de kopse kant van de steunberen aangelicht. Door het dak van onder met strijklucht aan te lichten komen de opstaande daklijsten los van de achtergrond.

Ontwerppogave

1. Wat is de rol in de omgeving? Relatie met Villa Sonsbeek? (Gelijkwaardig? Ondergeschikt? ` Totaal anders)
2. WAAROM wel/niet verlichten?
3. WANNEER wel/niet verlichten?
4. HOE is de situering? aanrijroutes, zichtlijnen, omgeving?

Vertaling naar een lichtontwerp

1. Wat kan de rol zijn van een gesloten gebouw in een avondbeleving?
2. Hoe ziet verlichting van een gesloten gebouw eruit? Geen licht? Alleen omgeving? Sluimerlicht achter ramen? Kaarsje?
3. Alleen denken vanuit lichtplan huisje, of zeg je ook iets over de relatie met de omgeving?

Benodigd materiaal:

- a. Wat is de sfeer die je wilt bereiken?
- b. Vogelvlucht situering
- c. Plattegrond van de directe omgeving: entreegebied

Groepsleden:

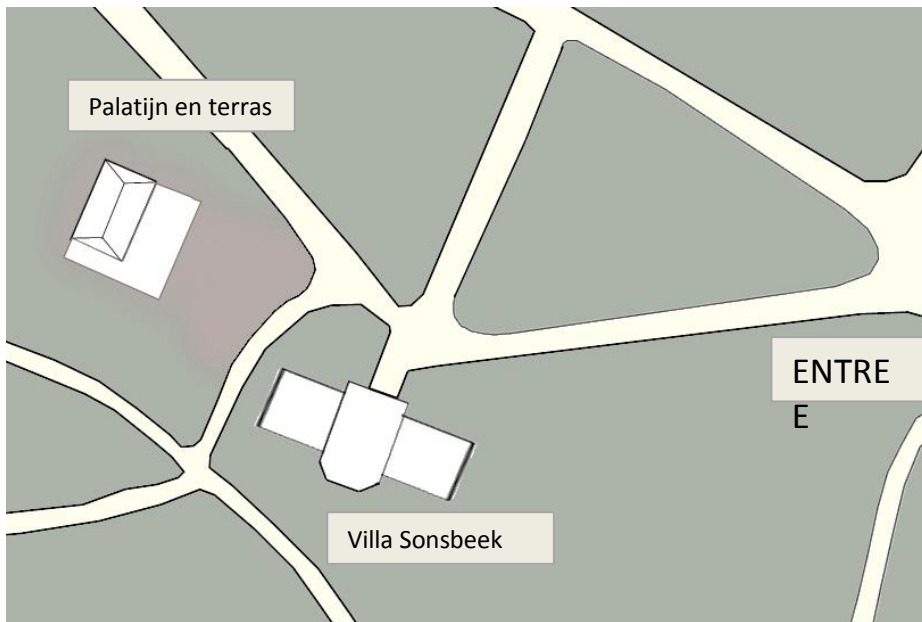
N. Langeweg, F. Sicot, H. van der Geest, A. de Roos,
J. Staal, A. Mans, W. Reedijk, R. Megens,
H. Langerhuizen, J. Hoebe, A. Klink.

Groepsproces:

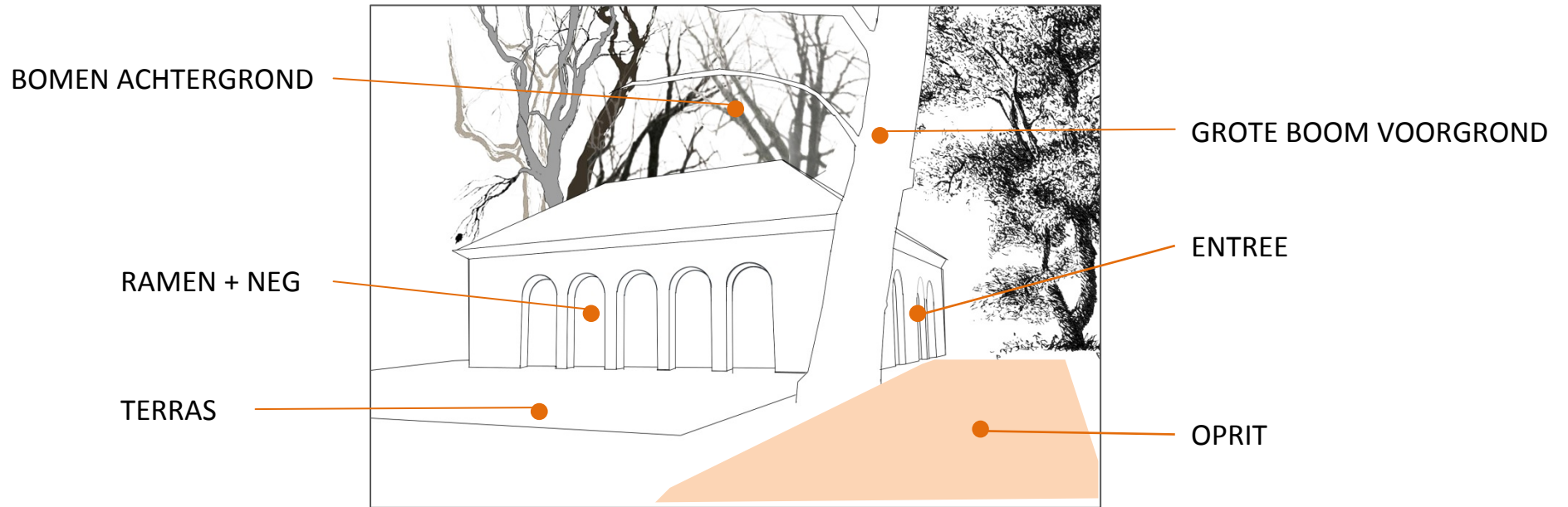
Met een gemêleerde groep zijn we de Palatijn bij daglicht gaan bekijken; wat is het en hoe staat het in zijn omgeving? Wat zie je als je het vanuit verschillende richtingen benadert en wat willen wij, als ontwerpers, de toeschouwers laten zien?

Analyse locatie

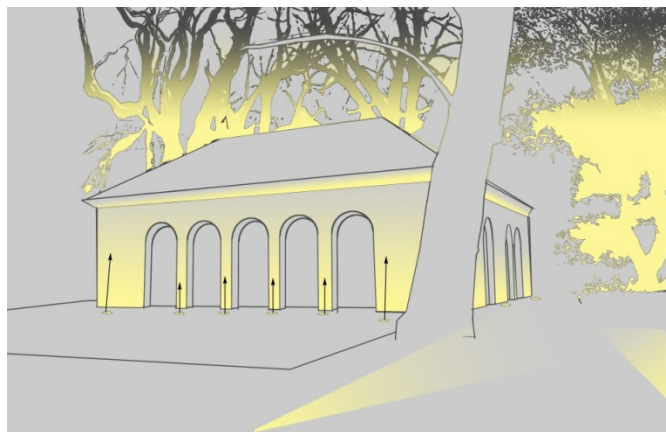
Analyse Palatijn

Open of gesloten?

Hoe herken je de entree? Hoe zie je dat het gezellig is binnen? Hoe sluit het aan bij de route naar Villa Sonsbeek?

Open:

Gesloten:

Ambitie en vertaling naar lichtconcept

Na het omschrijven van de individuele gewenste sfeer hebben we als groep ideeën gegenereerd en stapsgewijs sterke elementen van de verschillende ideeën samengebracht tot het uiteindelijke ontwerp: Kenmerken zijn: subtiliteit, benadrukking van de bogen en verlichting van de bomen om de daklijn van het gebouw te accentueren

Ontwerpopgave

1. Waarom? Wat is de waarde en betekenis?
2. Voor WIE?
3. WANNEER? Bijzondere herdenkingsmomenten? Wanneer niet? Uit nauur?

Vertaling naar ontwerp:

- Sfeer: Intiem? Respectvol? Met/zonder omgeving?
- Dichtbij/veraf?
- Smalle bundels / breed?
- Contrast: positief (voorground verlicht) of negatief? (achtergrond/muur)
- Beeld: van boven / voren / onder? Hoe voeding?
- Rol van de trappen: onderdeel van de beleving?

Benodigde materiaal en info

- Achtergrond info beeld
- Luchtfoto situering + lijntekening? Voor intekenen concept en armatuur posities

Groepsleden:

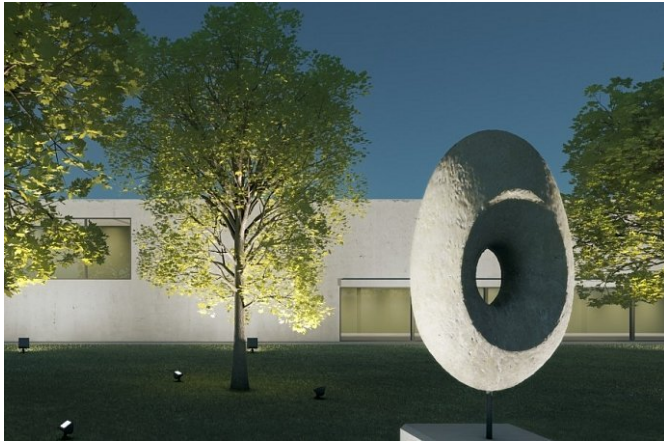
H. Croes, R. Gijzel, J. Zwart, J-W. Vermeulen,
K. Opdam, R. Ovaa, J. Touw, K. de Graaf, E.
van der Wal

Groepsproces:

Hoewel het regende is de groep in eerste instantie op de locatie gaan kijken. Daar werden ook de eerste ideeën gevormd en besproken. Op basis van het voorbereidend werk van Rienk is toen het concept doorontwikkeld tot een lichtplan.

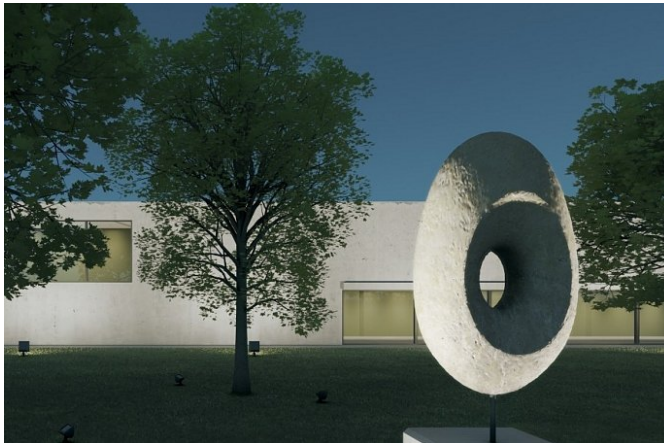
Voorbeelden van dieptewerking met de gegeven elementen

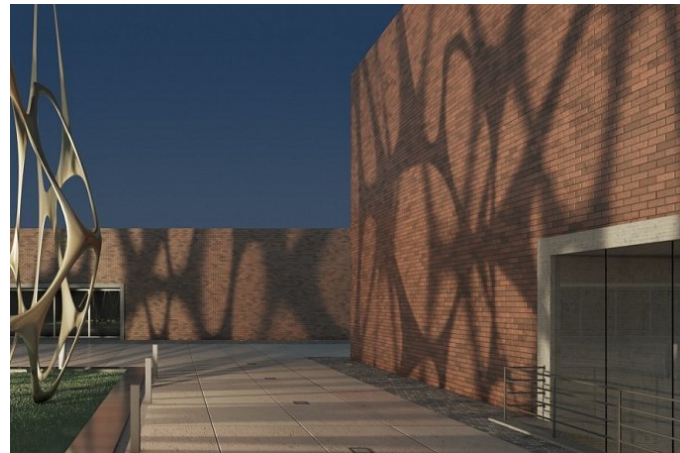
Dagbeeld vertaald naar avondbeeld: alles aangelicht

Beeld en de context verlichting

Beeld veel verlicht met de achtergrond als referentie

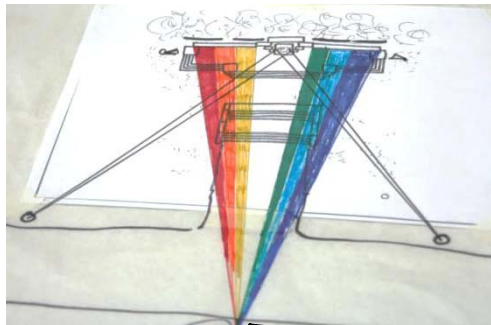

Schaduwspel

Ambitie en vertaling naar lichtconcept

Hendrik Antoon Lorentz was één van Nederlands grootste natuurkundigen en winnaar van de Nobelprijs voor de Natuurkunde in 1902 voor zijn onderzoek naar de invloed van Magnetisme op spectraallijnen: het Zeeman-effect. De breking van licht in een kleurenspectrum is wat de groep onder leiding van Rienk Visser wil laten zien in de avond bij het beeld ter nagedachtenis van deze beroemde Nederlander.

Het lichtspectrum op de wand met tekst uitlichten vanaf de overzijde van de weg en deze naar het midden laten vloeien

Daarna het beeld en de achtergrond aanlichten. Dit alles in een cyclus van 5 minuten

1.

2.

3.

Presentaties en Beoordeling

Onder het toezicht van een vakkundige jury werden de ontwerpen gepresenteerd aan alle deelnemers. De vakjury bestond uit: Lia Veldhoen, Har Hollands, Hans Akkerman en Geertje Hazenberg.

Er werd beoordeeld op de visie en de vertaling naar het concept en daarbij waren zowel aanmoedigende woorden als ongezoete kritiek niet van de lucht...

Entree-zijde Villa Zonsbeek – Aram Hartsuijker

“Ging de groep meteen akkoord met de opgave van het blikseminstituut? Was een discussie hierover niet op zijn plaats? De vertaling naar het lichtontwerp is weloverwogen, en in de workshop heeft men een mooie weergave gemaakt.”

Arnhems meisje en Entree gebouwen – Philip Vanderheijden

“In de presentatie wordt meteen de uitwerking gepresenteerd, de inhoudelijke discussie mist. Waarom wil je het beeldje aanlichten bijvoorbeeld? Het resultaat bij de entreegebouwen is erg mooi geworden.”

Palatijn – Charl Smit

“Het kan goed voorkomen dat je onderling een ander idee hebt over een conceptrichting. Het is ook niet ongewoon om richting een opdrachtgever meerdere ideeën te presenteren om gezamenlijk tot een keuze te komen. Beide richtingen hebben potentie, we zijn benieuwd naar de proefopstelling!”

Beeld van Lorentz – Rienk Visser

Het panel vond deze symbolisering van het werk van Lorentz en de relatie met het vakgebied verlichting erg treffend. En het ontwerp veelbelovend. Maar het lichtontwerp is wel erg nadrukkelijk aanwezig: is er rekening gehouden met de wenselijke uitstraling in een donker park? En met omwonenden?

Zichtzijde Villa Sonsbeek – Iris Dijkstra

“De presentatie spreekt erg tot de verbeelding, en dat werkt goed. De technische vertaling is niet het belangrijkste om de klant te overtuigen, maar wel de beeldvorming over het eindresultaat: het verhaal. We zijn erg benieuwd naar de test!”

Nawoord: Martin Springer, beheerder OVL gemeente Arnhem

De gemeente Arnhem heeft een masterplan illuminatie opgesteld voor de avondbeleving van het centrumgebied. In het masterplan gaat het niet zo zeer om de functionele aspecten van de verlichting maar vooral om de vraag hoe verlichting ingezet kan worden om de Arnhemse binnenstad aantrekkelijker te maken in de avond. Het masterplan formuleert uitgangspunten ten aanzien van sfeer, identiteit en routing die vertaald kunnen worden naar een avondbeeld. Voor de uitvoering gaat het om benutten van kansen op initiatief van ondernemers of de gemeente, waarbij ook de kosten voor realisatie voor rekening van beide partijen komen.

Het kenniscafé illuminatie vond plaats in de Villa, die gelegen is in het Sonsbeekpark. Uit de uitgevoerde lichtontwerpen tijdens de workshops bleek dat het Sonsbeekpark, bij het uitlichten van de Villa, de entreegebouwen, de Palatijn, enige kunstobjecten en het monument Lorentz, als landmark nog een grotere meerwaarde kan krijgen voor de stad. Dit IGOV-kenniscafé geeft aanleiding om de mogelijkheden, ook in deze sombere tijden van bezuinigingen, onder de aandacht van de gemeentelijke organisatie te brengen. Graag zou ik minstens één van de lichtontwerpen verder uitwerken en serieus nagaan of realisatie mogelijk is.

Dit IGOV-Kenniscafé werd mede mogelijk gemaakt door:

